

SOMOGY MEGYE HÁRSELEGYES ÁLLOMÁNYAI

SÖRNYEI SÁNDOR

A hársak fontos fajajai a somogyi erdőtársulásoknak. Erdőtelepítések révén területi növelésük kívánatos. Meg kell oldani a genetikailag értékes szaporítóanyag előállítását.

Somogy megye erdőterületéből 3795 hektárt foglalnak el a hársak. Ez az ország összes hárs területének 35,3%-át teszi ki. Az elegyesség figyelembevételével a megyében 12 500 ha hársselegyes állomány van, amely a megye erdeinek 11,3%-át jelenti. Ebből következik, hogy hársselegyes állományok nevelése, felújítása, véghasználata állandóan napirenden lévő feladat. A nagyságrendet érzékelteti még, hogy a legutóbbi öt év átlagában évente 18 ezer bruttó m³ hárs került kitermelésre.

A hársak erdőgazdasági szerepének megítélése vonatkozásában elég nagy bizonytalanság uralkodik. Fiatalkori gyors növekedésük, faanyaguk sokoldalú felhasználási lehetősége, könnyű felújíthatóságuk kedvezően hat a zónális főfafajok (tölgy, bükk) kezdeti lassú növekedési, felújítási, ápolási nehézségeivel szemben. Nagy gond, hogy területi arányuk növelése részben a zónális főfafajok rovására történhet.

Két fő előfordulási centrum:

1. *Zselicség*, ahol az ezüsthárs aránya a legnagyobb.
2. *Baranya—Somogy—Tolnai hegyhát*, ahol jelentős területű ezüsthárs és kislevelű hárs mellett a nagylevelű hárs — *T. plathyphyllos* ssp. *pseudorubra* — az uralkodó.

Kisebb mértékű a hársak előfordulása a Déli pannonháton, ahol a kislevelű hárs a jellemző. Somogyi homokvidéken a hárs előfordulása kismértékű, főleg mesterséges erdősítés eredménye.

Zselicség

220—270 méter magas dombvidék, észak—déli irányú dombvonulatok jellemzik. Éghajlatára erős földközi-tengeri hatás jellemző, Kaposvár 50 éves (1901—1950) csapadékészlelési sorozata alapján szubmediterrán jelleg állapítható meg. Talajképző köze a lösz. Elterjedtebb talajtípusai: agyagbemosódásos barna erdőtalaj, barnaföld, lejtőhordalék talaj.

Jellemző ezüsthárs egyes erdőtársulása: Dél-dunántúli dombvidéki bükkös — *Vicia oroboidi* — *Fagetum*. Az ezüsthárs szubmediterrán klímát kedvelő, fényigényes, elsődrendű fává növő faj. Bükk és ezüsthárs mellett kísérő fajként a KTT, KH, Gy, Cs is rendszerint előfordul. Az ezüsthársnak az erdőtársulásban elfoglalt szerepét — a különböző korú állományokban felvett mintaterületek alapján — a felső szint fainak átlagátmérője érzékelteti (2. táblázat). Az ezüsthárs a zónális főfafajokkal szembeni előnyt mintegy 90 éves koráig megőrzi. Hosszú, egyenes ágú törzsű egyedei értékes gene-

A hársak elterjedése erdőgazdasági tájak szerint
(erdőtervi adatok)

1. táblázat

Erdőgazdasági táj	Nagylevelű hárs (NH)	Kislevelű hárs (KH)	Ezüsthárs (EH)
	h e k t á r		
Zselicség	99,0	14,1	2253,2
Baranya—Somogy—Tolnai hegyhát	532,0	142,5	473,0
Déli Pannonhát	30,4	111,4	5,8
Somogyi homokvidék	35,1	96,0	2,8
Összesen:	696,5	364,0	2734,8

Korosztályok szerinti megoszlásban a 31—40 és a 41—60 év közöttiek a legnagyobb arányúak.

A felső szint fáinak átlagátmérői

2. táblázat

Erdőrész	Kor év	B	KTT	EH	KH	CS
	d 1,3 cm					
Zselickislak 4 A	14	10,3		12,5		
Zselickislak 2 A	37	22,2		23,3	14,0	
Zselickisfalud 14 E	77	38,4	38,3	42,9	28,0	
Bószénfa 2 D	102	46,9	43,3	43,0	27,0	49,5

tikai tulajdonságúak, ezek alapján az elmúlt években 52,8 ha területen gènzervátum kijelölése történt meg.

Az ezüsthársas bükkösök a Zselicség legszebb, a tájnak rangot, természeti értéket adó állományai. Fenntartásuk, a bükk megfelelő elegyarányának biztosítása erdőtervi és tájvédelmi feladata az erdőgazdálkodásnak. A bükk és ezüsthárs viszonya a társulásban a kölcsönös segítesen alapul. A bükknek köszönhető a kiegyenlítettebb mikroklíma, a talaj avar által való állandó takarása, avar által a talajpárolgás-csökkenés, a talajvíz-gazdálkodás kiegyensúlyozottsága. A hárs visszahatása az avarbomlás elősegítésén, zárt, sűrű lombkorona fellazításán, a bükk természetes felújulás elősegítésén keresztül érvényesül. Teljes záródás esetén hárs alatt jobban újul a bükk — ez már régi megfigyelés — mivel hárs alatt nincs avarfelhalmozódás, a lehullott makk közvetlen talajra jutva csírázhat.

Az ezüsthársas bükkösök labilis ökoszisztémák — fafajösszetételük felújítás során könnyen felborulhat, hárs irányban tolódhat el, bükkújulat nélküli erősebb bontás hatására. Ezüsthárs arányának növelése erdőtelepítések elegyfajaként viszont kívánatos lenne.

Baranya—Somogy—Tolnai hegyhát

Tengerszint feletti magassága 110—296 méter között változik. Észak—dél irányú fő völgyek és dombvonulatok jellemzik. A lejtők meredek, talajuk száraz, vagy igen száraz vízgazdálkodású. Éghajlata Kaposvár—Dombóvár vonalig szubmediterrán hatású, északabbra kontinentális jellegű.

A táj jellegzetes hársleleges állománya: cseres kocsánytalan tölgyes — *Quercetum petraeae* — *cerris*. Fafajokban hazánk leggazdagabb tája. Fontos szerepet játszanak a hársak. A Balaton-partig mindenütt ezüsthárs mellett a

A felső szintben helyet foglaló fajok átlagátmérője

3. táblázat

Erdőrész	Kor	NH	EH	KH	KTT	CS	KST
	év	d 1,3 cm					
Ságvár 18 B	63	29,1	26,9	23,0	32,5	32,0	
Ságvár 22 C	38	20,9	20,1	14,0	24,2	26,1	22,9
Ságvár 10 E	25	14,0	15,2				

kislevelű és nagylevelű hárs is előfordul. Itt a nagylevelű hárs a nagyobb részarányú. Nagylevelű hársak közül a *T. plathyphyllos*-ssp. *pseudorubra* — kopasz levelű hárs található (3. táblázat).

Ságvár 18 B meredek, K-i kitettségű erodált barnaföld talajon, 22 C hasonló, de vastagabb termőrétegű talajon álló állomány. 10 E — hárs konszociáció. Feltűnő mindkét esetben a kocsánytalan tölgy vastagsági előnye a hársakhoz viszonyítva.

Hársak közül idősebb korban a nagylevelű hárs méretei megelőzik az ezüst- és kislevelű hársét. Hársak értékes fajai a táj érdeinek, de a kocsánytalan tölgy vezető szerepét biztosítani kell.

A táj zonális erdőtársulásainak a gyertyános kocsányos tölgyesnek és dél-dunántúli dombvidéki bükkösnek gyakori elegyfaja a kislevelű hárs. Néha, főleg csoportos elegy esetén a felső szintben is helyet foglal. Klímával szembeni tűrőképessége következtében fagyzugos völgyekben kisebb területeken átveheti a főfafaj szerepét is. Méretei a zonális főfajokétól elmarad. Árnyék-tűrőképességét második koronaszint kialakításban lehet jól felhasználni.

AZ ELEGYFAFAJOK SZEREPE ÉS JÖVŐJE A KISKUNSAGI EFAG-BAN

MOLNÁR MIHÁLY

Ma — a 80-as években — szemtanúi vagyunk annak, hogy a magyar erdőgazdálkodásban egyre nagyobb teret foglalnak el a monokultúrák. Ez a jelenség figyelhető meg a Duna—Tisza közén erdőgazdálkodási tevékenységet folytató Kiskunsági EFAG területén is, ahol az állományok jelentős része az akác-, fenyő- és a nyárállományok elegyes ültetés után is ki vannak téve annak, hogy a termőhely mozaikszerű változása miatt és a nevelővágások gépi sablonos végrehajtása folytán monokultúrákká válnak.

Ezen az így kialakult biológiai viszonyon kellene változtatni annál is inkább, mivel az elegyes állományoknak kiemelt jelentősége van az erdővédelem, a környezetvédelem és nem utolsósorban az esztétikai funkciók betöltésében is.

Ahhoz, hogy a jelenlegi, valamint a távlati erdőgazdálkodási céljainkat megvalósíthassuk, szükséges felülvizsgálni a térségben lévő jelenlegi elegyes állományok kérdését. Ennek megfelelően a rendelkezésre álló műszaki és gazdasági lehetőségek figyelembevételével kell kialakítani a Duna—Tisza közti homoki szerkezetnek megfelelő stabil erdei ökoszisztémákat. Ez azt jelenti, hogy a Duna—Tisza közén mindenütt ahol erre lehetőség van, létre kell hozni a több szintű elegyes állományokat, valamint a termőhelyi tényezők körültekintő mérlegelésével kell végrehajtani az erdőszerkezet átalakítását.

A több éves tapasztalat arra figyelmeztet, hogy a társadalmi és gazdasági fejlődés előrehaladásával csökken a fajfajválaszték, amely oda vezet, hogy lassan elérkezünk a „fafajleszegényedéshez”.

Nekünk, szakembereknek pedig nem ez a célunk, hanem az, hogy minél inkább bővítsük a fajfajválasztékot mind a szabad gyökérzetű, mind a burkolt gyökérzetű anyag előállításánál. Amennyiben ez nem következne be, úgy erdeink fokozatosan monokultúrákká válnak, aminek beláthatatlan következményeivel kell számolni:

- erősebb gomba- és rovarkárok jelentkeznek,
- elszegényedik a rovar- és madárvilág,
- várhatóan egyes növény- és állatfajok végleg kipusztulnak az életközösségből,